

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.71:338.246.025.2

Антонюк О.І.,
аспірант кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет

Antonyuk Olena,
graduate student of the Department of Banking,
Odessa National Economic University

МАКРОПРУДЕНЦІЙНА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Антонюк О.І. Макропруденційна політика: теоретичний та методичний аспекти. У статті висвітлено теоретичні та методичні аспекти макропруденційної політики. Обґрунтовано, що остання світова фінансова криза висвітлила неспроможність традиційного регулювання передбачити та подолати глобальне нарощування фінансових дисбалансів, що в результаті призвело до негативних макроекономічних наслідків. Проведено аналіз наукових підходів до визначення макропруденційної політики. У статті доведено потребу у реалізації стратегії макропруденційної політики через визначені цілі, принципи, завдання. Розглянуто макропруденційні інструменти та проведено аналіз їх використання в Україні. Зроблено висновок про те, що стратегія макропруденційної політики повинна передбачати досягнення позитивного результату впливу банківської системи на поступове, стабільне економічне зростання.

Ключові слова: макропруденційна політика, макропруденційні інструменти, фінансова стабільність, проциклічність, системний ризик.

Антонюк А.И. Макропруденциальная политика: теоретический и методический аспекты. В статье освещены теоретические и методические аспекты макропруденциальной политики. Обосновано, что последний мировой финансовый кризис довел неспособность традиционного регулирования предусмотреть и преодолеть глобальное наращивание финансовых дисбалансов, что в результате привело к негативным макроэкономическим последствиям. Проведен анализ научных подходов к определению макропруденциальной политики. В статье доказана потребность в реализации стратегии макропруденциальной политики через цели, принципы, задачи. Рассмотрены макропруденциальные инструменты и проведен анализ их использования в Украине. Сделан вывод о том, что стратегия макропруденциальной политики должна предусматривать достижение положительного результата воздействия банковской системы на постепенный, стабильный экономический рост.

Ключевые слова: макропруденциальная политика, макропруденциальные инструменты, финансовая стабильность, проциклечность, системный риск.

Antonyuk Olena. Macroprudential policy: theoretical and methodological aspects. The article presents theoretical and methodological aspects of macroprudential policy. It is substantiated that the recent global financial crisis has highlighted the failure of traditional regulation to anticipate and overcome the global escalation of financial imbalances, resulting in negative macroeconomic consequences. This has led to the need for most countries to move beyond microprudential regulation and to develop a more systematic approach that would ensure the financial sustainability of the country's economy as a whole. This comprehensive approach has acquired the name of macroprudential policy. Based on the analysis of scientific approaches to the term macroprudential policy, its definition is generalized. Macroprudential policy is a set of deliberate actions to eliminate or limit systemic risks in order to prevent or reduce crises; weakening the pro-cyclicality of the financial system and limiting the financial system's endogenous tendency to accumulate imbalances and ensure its financial stability. The article proves the need to implement the macroprudential policy strategy through defined goals, principles, objectives. Macro-prudential tools that are classified by macro-prudential policy and economic cycle issues are discussed. The necessity of using macroprudential instruments depending on the cycle of economic development is proved – the growth phase (expansion), the restraining phase (credit crisis), the spread phase. The analysis of the use of macroprudential instruments in Ukraine, depending on the stage of implementation of intermediate goals of macroprudential policy, is conducted. It is concluded that the macroprudential policy strategy should provide for the positive effect of the banking system's impact on the gradual stable economic growth. At the same time, it was proved that macroprudential policy

should be adjusted depending on the nature of the economy and the level of financial development of the country; consideration of the relative effectiveness of macroprudential instruments; taking into account the exchange rate in support of financial stability.

Key words: macroprudential policy, macroprudential instruments, financial stability, pro-cyclicality, systemic risk.

Постановка проблеми. Остання світова фінансова криза висвітлює неспроможність традиційного регулювання передбачити та подолати глобальне нарощування фінансових дисбалансів, що в результаті призвело до негативних макроекономічних наслідків. Саме це спричинило необхідність виходу більшості країн за межі мікропруденційного регулювання та розроблення більш системного підходу, який зміг би забезпечити фінансову стійкість економіки країни загалом. Цей комплексний підхід отримав назву “макропруденційна політика”.

Зміни у світовій фінансовій системі здійснюють суттєвий вплив на всі її складники, у тому числі на банки, які стають усе вразливішими до дії екзогенних загроз та ендегенних шоків. Система управління фінансовими ризиками не в змозі забезпечити керування волатильністю фінансового ринку, а отже, і відносну стабільність функціонування в ньому банків.

Закладені у законі Додда-Франка [1] положення заохочують виникнення системних ризиків у результаті виділення групи системоутворюючих фінансових інститутів, які підлягають особливому контролю, з наданням їм додаткових неринкових конкурентних переваг.

Саме тому дослідження питання макропруденційної політики набуває особливого значення, що зумовлює актуальність цієї теми та необхідність проведення досліджень із метою подальшого розвитку зазначеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, які пов’язані з виробленням стратегії макропруденційної політики, присвячено наукові праці О. Петрика [2], С. Науменкової, В. Міщенко [3], В. Коваленко [4], Л. Жердецької [5], В. Козюка [6], О. Ривака [7] та багатьох інших. Проте вивчення проблем макропруденційної політики потребує подальшого дослідження, особливо в умовах економічної циклічності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розроблення теоретичних та методичних положень макропруденційної політики, її взаємодії з мікропруденційним регулюванням, а також вивчення та обґрунтування її інструментарію та інституціонального забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Макропруденційна політика призначена для моніторингу факторів, які спричиняють прямий та непрямий вплив на фінансову стабільність, визначення факторів уразливості банківської системи щодо системних ризиків, ранньої діагностики системної нестабільності у фінансовій сфері економіки. Саме завдяки впровадженню та вдосконаленню системи забезпечення фінансової стійкості, одним з елементів якої є макропруденційне регулювання та нагляд, центральні банки провідних країн світу загалом гідно вийшли з фінансової кризи та зменшили збитки від неї [4, с. 111].

Проаналізувавши визначення макропруденційної політики, запропоновані вітчизняними та зарубіжними науковцями, ми виокремили ті, що, на нашу думку, найбільш повно відображають її зміст (табл. 1).

Аналіз наведених підходів до визначення макропруденційної політики засвідчив, що науковці розглядають її з позиції передбачення та нейтралізації системних ризиків, послаблення проциклічності економіки та забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору.

В Україні необхідність створення органів, що регулюють системні ризики, виникла з початком реформування банківського сектору економіки України в 2014 р., що знайшло своє втілення у створенні Ради з фінансової стабільності в 2015 р. [10]. Дещо пізніше систему макропруденційної політики було удосконалено. Л. Жердецька виокремлює такі рівні формування й реалізації макропруденційної політики в Україні:

Таблиця 1

Аналіз трактування терміна «макропруденційна політика»

Автори	Характеристика поняття
Петрик О. [2, с. 3]	створення та застосування набору пруденційних інструментів для обмеження системних ризиків
Коваленко В. [4, с. 111]	комплекс превентивних заходів, націлених на мінімізацію системного фінансового ризику, тобто ризику виникнення ситуації, за якої значна частина учасників фінансового сектору стає неплатоспроможною або втрачає ліквідність, у результаті чого вони не можуть функціонувати без підтримки органа грошово-кредитного регулювання або пруденційного нагляду
Козюк В. [6, с. 187]	спрямована на забезпечення фінансової стабільності, моніторинг та нейтралізацію системних ризиків, послаблення проциклічності фінансової системи й обмеження ендегенної схильності фінансової системи до нагромадження дисбалансів
Жердецька Л. [5, с. 241]	набір процедур, а також стратегічних і тактичних інструментів, які використовуються з метою забезпечення виконання фінансовою системою своїх функцій навіть в умовах дії зовнішніх шоків
Полікарпова О. [8, с. 329]	набір принципів та правил, які можуть зменшити внесок кожної установи в загальний системний ризик і таким чином згладити фінансовий цикл (тобто зниження системних ризиків, які накопичуються та можуть мати руйнівні наслідки).
Коріньок Я. [9, с. 353]	прийняття на загальнодержавному рівні та застосування комплексу взаємоузгоджених превентивних заходів, спрямованих на виявлення, попередження та мінімізацію системних фінансових ризиків і підвищення стійкості фінансової системи країни загалом, а не окремих її елементів

Джерело: систематизовано автором

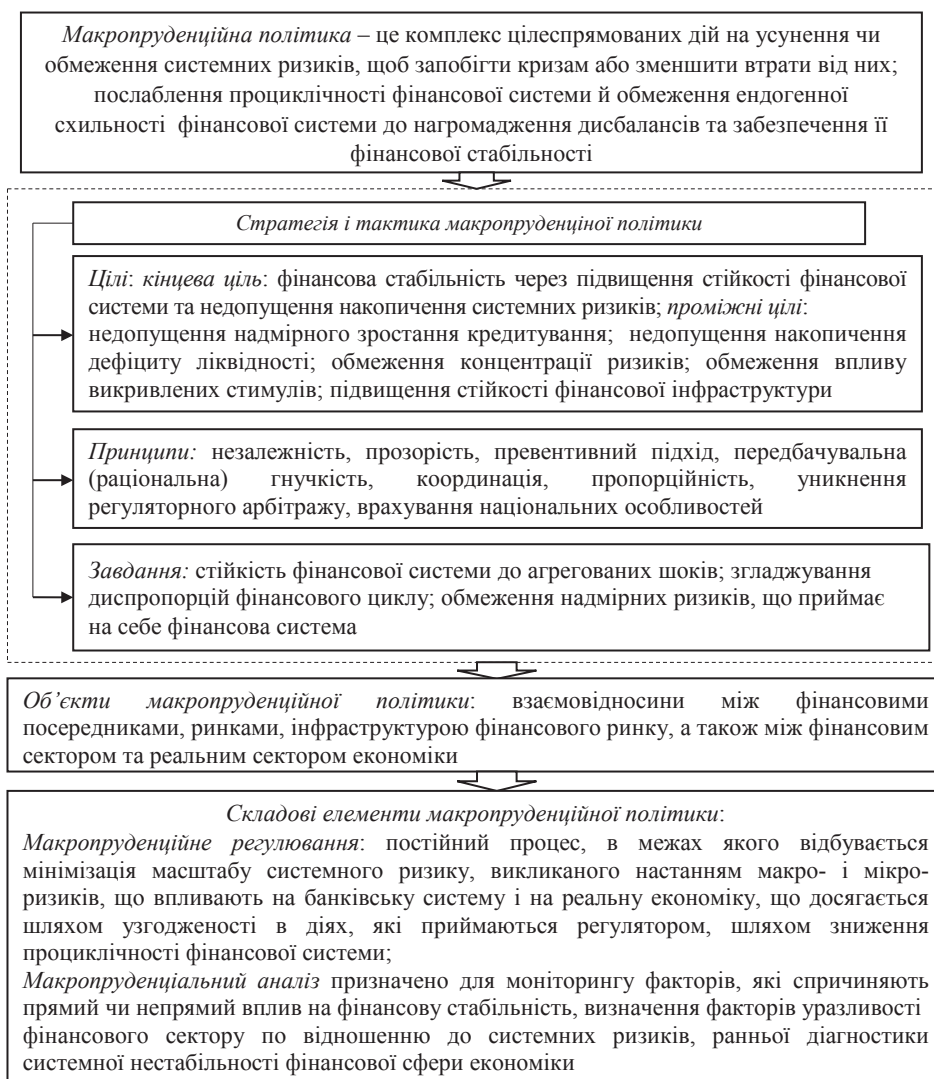

Рис. 1. Економічна сутність, цілі, завдання та складники макропруденційної політики

Джерело: складено автором за матеріалами [4, с. 111; 11]

Рада з фінансової стабільності здійснює оцінку загроз сталого розвитку фінансової та банківської систем; Комітет Національного банку України з фінансової стабільності – реалізацію завдань ідентифікації й моніторингу системних ризиків, а також застосування інструментів макропруденційної політики; за організацію діяльності комітету відповідальним є Департамент фінансової стабільності [5, с. 242].

У 2018 році Національний банк було розроблено «Стратегію макропруденційної політики», де визначено основні її цілі, завдання, принципи та інструменти реалізації [11]. На підставі цієї стратегії та напрацювань науковців макропруденційну політику можна розглядати як певну систему (рис. 1).

Слід відмітити, що будь-яка політика реалізується через певну систему інструментів. Для досягнення завдань макропруденційної політики використовується широкий перелік інструментів, які дістали назву «макропруденційні інструменти». С. Науменкова їх визначає як широкий перелік інструментів, які використовуються для попередження виникнення та поширення системних ризиків у фінансовому секторі з метою міні-

мізації втрат від порушень у наданні фінансових послуг; як методи регулювання, що використовуються в межах макропруденційної політики для управління системним ризиком фінансового сектору [3, с. 59].

Відповідно до класифікації макропруденційних інструментів експертів «Групи Тридцяти», макропруденційне регулювання здійснюється залежно від об'єкта регулювання макропруденційної політики (табл. 2).

Наведені макропруденційні інструменти слід застосовувати залежно від циклу розвитку економіки. Як зазначає В. Козюк, «застосування інструментів макропруденційної політики передбачає, що окремі з них функціонують на постійній основі, а окремі – залежно від характеру розгортання фінансового циклу [6, с. 191]. Тому особливої уваги заслуговують дослідження, які присвячені саме розподілу інструментів щодо їх використання з урахуванням фаз циклу (табл. 3).

Нині Національний банк України вже використовує низку класичних макропруденційних інструментів та заходів, які можна прирівняти до них. Їх застосовують у межах реалізації проміжних цілей макропруденційної політики [11], а саме:

Таблиця 2

Характеристика макропруденційних інструментів та період їх застосування

№ пор.	Об'єкт / Проблема	Інструменти
1.	Кредитна експансія / Макроекономічний ризик і ризик «фінансових пухирів»	1) резервні вимоги 2) ліміти за обсягами кредитування 3) податки на споживче кредитування (податок на основну суму боргу)
2.	Лeverидж / кредитний ризик і ринковий ризик	1) норматив співвідношення обсягу кредиту і вартості застави (loan – to – value ratio – LTV ratio) 2) норматив співвідношення суми заборгованості і доходу (debt – to – income ratio – DTI ratio) 3) створення контрциклічних/динамічних резервів (countercyclical/dynamic provisioning), формування резервів на можливі втрати за позиками 4) зміна коефіцієнтів ризику за різними видами кредитування 5) обмеження на «короткі продажі» 6) обмеження на операції з CDS (кредитний дефолтний своп)
3.	Ліквідність / Валютний ризик і ризик потоків капіталу	1) податки на операції з капіталом 2) обмеження на відкриті валютні позиції банків 3) обмеження на вкладення в активи з номіналом в іноземній валюті 4) обмеження на запозичення в іноземній валюті 5) обмеження на вкладення нерезидентів у національні активи 6) спеціальні вимоги з ліцензування 7) адміністративні заходи

Джерело: складено автором за матеріалами [4, с. 111; 12]

Таблиця 3

Використання інструментів макропруденційної політики залежно від фаз циклу

Фаза	Рівні/Суб'єкти				
	Обмеження, пов'язані із позичальником, інструментом, діяльністю	Обмеження балансу фінансового сектору (активи, зобов'язання)	Вимоги до капіталу та резервів	Податки та збори	Інше
Фаза зростання / експансії	Обмеження на кредитні показники (DPI, LTI, LTV), маржу, кредитування окремих секторів, кредитне зростання	Обмеження стосовно дисбалансів та резервних вимог	Контрциклічні вимоги до капіталу та резервів	Податок на певні активи або зобов'язання	Зміни в управлінні та ринковій дисципліні. Зміни правил обліку за ринковими цінами
Фаза стримуюча (кредитна криза)	Регулювання резервів за позичками, маржі та різниці між вартістю застави та позичкою; ліміти на валютні кредити (регулюють системний ризик); ліміти на розриви в терміновості активів і пасивів	Обмеження стосовно ліквідності (рівень чистого стабільного фондування, рівень ліквідного покриття)	динамічний підхід до резервування	Податки та збори у т.ч. на не ключові (non-core) зобов'язання	Макропруденційний нагляд із державним захистом
Фаза розповсюдження / фінансове зараження	Різні обмеження на види діяльності або на склади активів	Встановлення певних (вибіркових) обмежень на фінансові ризики	Капітальні вимоги, пов'язані із системним ризиком	Податки та збори залежно від розміру та ринкових зв'язків установи	Вимоги щодо розкриття інформації щодо ризиків; рішення про план виживання

Джерело: складено автором за матеріалами [5, с. 243; 8, с. 330; 12]

1. Недопущення надмірного зростання кредитування: вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; контрциклічний буфер капіталу – активація у 2020 році; буфер консервації капіталу – активація передбачена у 2020 році, буфер становитиме 0,625% із поетапним збільшенням до 2,5% до початку 2023 року; регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів (мінімальні рівні параметрів PD та LGD). Банки зобов'язані використовувати єдину скорингову модель для розрахунку пруденційних (регуляторних) резервів (кредитного ризику). Якщо загальна сума пруденційних резервів перевищує суму резервів за МСФЗ, регулятивний капітал банків зменшується на цей надлишок; створення Кредитного реєстру НБУ.

2. Недопущення дефіциту ліквідності: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Із грудня 2018 року запроваджено норматив за всіма валютами та окремо за групою іноземних; коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

3. Обмеження концентрації ризиків: вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; обмеження концентрації великих кредитних ризиків. Нині максимальна сума кредиту, яку банк може видати одному контрагенту чи групі пов'язаних між собою осіб, становить 25% регулятивного капіталу; обмеження кредитів пов'язаним із банком особам нині становить 25% регулятивного капіталу. НБУ планує запровадити жорстке правило, що регулятивний капітал банку коригуватиметься на суму перевищення обсягу кредитів пов'язаним особам над встановленим лімітом.

4. Обмеження впливу викривлених стимулів (зокрема, державних банків): вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; додаткові вимоги до ліквідності системно важливих банків; сприяння реалізації стратегії розвитку державних банків; надання рекомендацій для посилення практик управління ризиками.

5. Підвищення стійкості фінансової інфраструктури: посилений оверсайт ключових елементів платіжної інфраструктури; підвищення стійкості платіжних систем центрального банку (СЕП НБУ, ПРОСТІР).

6. Зниження рівня доларизації в секторі: підвищені значення PD та LGD для кредитів у іноземній валюті, що оцінюються на груповій основі; коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті; заборона валютних кредитів домогосподарствам; обмеження відкритої валютної позиції; вимоги до перебалансування валютної структури кредитного портфеля за результатами стрес-тестування банків.

Висновки. Таким чином, визначено основні положення макропруденційної політики. Стратегія макропруденційної політики повинна передбачати досягнення результату впливу банківської системи на економіку загалом із позиції забезпечення стабільного поступового економічного зростання. Особлива увага у стратегії повинна бути приділена оцінці якості управління ризиками та модернізації моделі оцінки фінансової стійкості з урахуванням уроків глобальної фінансової кризи. Також слід звернути увагу на те, що стратегія макропруденційної політики повинна коригуватися залежно від характеру економіки і рівня фінансового розвитку країни; кількісні обмеження, які притаманні макропруденційним інструментам, ефективні до часу вступу в дію ефекту заміщення; врахування фактору відносної ефективності макропруденційних інструментів; важливість урахування валютного курсу у підтримці фінансової стабільності; врахування фактору сировинної залежності країни під час проведення макропруденційної політики; з'ясування питання щодо системної вразливості, яка викликана непрозорою діяльністю олігархічного банкінгу, кредитуванням пов'язаних осіб та офшорингом.

Список використаних джерел:

1. Закон Додда-Фрэнка. Финансовая энциклопедия Smart lab. URL: <http://smart-lab.ru/finansoviy-slovar/> (дата звернення: 28.12.2019).
2. Петрик О. Основні аспекти макропруденційної політики в сучасних умовах. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 3–5.
3. Науменкова С., Міщенко В. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 53–76.
4. Коваленко В.В. Макропруденційна політика в контексті формування нової парадигми банківського регулювання та нагляду. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова*. 2014. Т. 19. Вип. 1/2. С. 109–113.
5. Жердецька Л.В. Макропруденційна політика: світовий досвід та українська практика. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. Вип. 1(60). С. 239–246.
6. Козюк В. Поширення макропруденційного регулювання та орієнтири макропруденційної політики НБУ. *Журнал Європейської економіки*. 2018. Т. 17. № 2(65). С. 185–207.
7. Ривак О.С. Значення макроекономічної політики у пом'якшенні геоекономічних ризиків. *Журнал Науковий огляд*. 2019. № 8(61). URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1915/1951> (дата звернення: 28.12.2019).
8. Полікарпова О. Макропруденційна політика: мета, інструменти та можливості для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5(179). С. 327–335.
9. Корінюк Я.О. Макропруденційна політика: сутність, завдання, інструменти. *Збірник наукових праць «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України»*. 2014. Вип. 38. С. 351–359.
10. Про Раду з фінансової стабільності : Указ Президента України від 24.03.2015 р. № 170/2015 / Президент України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/170/2015> (дата звернення: 29.12.2019).
11. Стратегія макропруденційної політики. 2018 р / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/files/zgNZIvZgKdapdeO> (дата звернення: 29.12.2019).
12. Group of Thirty. Enhancing Financial Stability and Resilience: Macroprudential Policy, Tools, and Systems for the Future. October 2010. URL: [http://www.group30.org/images/PDF/Macroprudential Report Final.pdf](http://www.group30.org/images/PDF/Macroprudential%20Report%20Final.pdf) (дата звернення: 29.12.2019).

References:

1. Zakon Dodda-Frenka [Dodd-Frank Act]. *Financial Encyclopedia Smart lab*. Available at: <http://smart-lab.ru/finansoviy-slovar/> (accessed 28 December 2019).
2. Petrik O. (2013) Osnovni aspekty makroprudentsiyoi polityky v suchasnykh umovakh [The main aspects of macroprudential policy in modern conditions]. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, no. 9, pp. 3–5.
3. Naumenkova S., Mishchenko V. (2015). Makroprudentsiyi instrumenty v mekhanizmi zabezpechennya finansovoyi stabil'nosti [Macroprudential tools in the mechanism of ensuring financial stability]. *Finance of Ukraine*, no. 10, pp. 53–76.
4. Kovalenko V.V. (2014) Makroprudentsiyina polityka v konteksti formuvannya novoyi paradyk-hmy bankivs'koho rehulyuvannya ta nahlyadu [Macroprudential policy in the context of the formation of a new paradigm of banking regulation and supervision]. *Bulletin of ONU named I.I. Mechnikov*, vol. 19, no. 1/2, pp. 109–113.
5. Zherdetska L.V. (2016) Makroprudentsiyina polityka: svitovyy dosvid ta ukrayins'ka praktyka [Macroprudential policy: world experience and Ukrainian practice]. *Bulletin of socio-economic research*, vol. 1(60), pp. 239–246.
6. Kozyuk V. (2018) Poshyrennya makroprudentsiynoho rehulyuvannya ta oriyentyry makroprudentsiyoi polityky NBU [Dissemination of macroprudential regulation and benchmarks of NBU macroprudential policy]. *Journal of the European Economy*, vol. 17, no. 2(65), pp. 185–207.
7. Rivak O.S. (2019) Znachennya makroeknomichnoyi polityky u pom"yakshenni heoeknomichnykh ryzykiv [The importance of macroeconomic policy in mitigating geo-economic risks]. *Journal of Scientific Review*, vol. 8, no. 61. Available at: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1915/1951> (accessed 28 December 2019).
8. Polikarpova O. Makroprudentsiyina polityka: meta, instrumenty ta mozhyvosti dlya Ukrayiny [Macroprudential policy: goals, tools and opportunities for Ukraine]. *Current problems of the economy*, vol. 5, no. 179, pp. 327–335.
9. Korinok Y.A. (2014) Makroprudentsiyina polityka: sutnist', zavrannya, instrumenty [Macroprudential policy: essence, tasks, tools]. *Collection of scientific papers "Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine"*, vol. 38, pp. 351–359.
10. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Radu z finansovoi stabilnosti [Council Regulation on the Financial Stability]: Law of Ukraine, Decree of the President of Ukraine, No. 170/2015, 24.03.2015. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/170/2015> (accessed 29 December 2019).
11. Stratehiya makroprudentsiyoi polityky [Macroprudential policy strategy]. 2018. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/files/zgNZIvZgKdapdeO> (accessed 29 December 2019).
12. Group of Thirty. Enhancing Financial Stability and Resilience: Macroprudential Policy. *Tools, and Systems for the Future*. October 2010. Available at: [http://www.group30.org/images/PDF/Macroprudential Report Final.pdf](http://www.group30.org/images/PDF/Macroprudential%20Report%20Final.pdf) (accessed 29 December 2019).